

Välkommen till biblioteken – på väg mot  
en biblioteksverksamhet för ALLA!

## Regional biblioteksplan 2016-2018



PLANEN ANTOGS I REGIONALA UTVECKLINGSNÄMNDEN 2016-01-26





Region Jämtland Härjedalen  
Regional biblioteksverksamhet  
Box 377, 831 25 Östersund  
Webb: [regionjh.se/biblioteksverksamhet](http://regionjh.se/biblioteksverksamhet)

För mer information:

Catarina Lundström  
Regional biblioteksutvecklare  
[catarina.lundstrom@regionjh.se](mailto:catarina.lundstrom@regionjh.se)  
070-254 75 87

# Innehåll

## Utgångspunkter för den regionala biblioteksplanen 7

Uppdraget 7

Processen 7

Styrdokument 8

Regionala förutsättningar och utmaningar 13

## Nuläge: Biblioteksresurser i regionen 15

Folkbibliotek och skolbibliotek 15

Medicinskt bibliotek 17

Universitetsbibliotek 17

Övriga bibliotek 18

Regional biblioteksverksamhet 18

Bibliotekssamverkan 19

Sammanfattning av nuläge och förändringsprocesser 20

## Den regionala biblioteksverksamheten 2016-2018 21

Grundläggande syfte och mål 21

Verksamhetsidé/vision för 2016-2018 22

Prioriterade mål 2016-2018 22

Uppföljning och fortsatt kvalitetsarbete 25

# Utgångspunkter för den regionala biblioteksplanen

## Uppdraget

Uppdraget att ta fram en regional biblioteksplan gavs till den regionala biblioteksverksamheten i ett beslut i Regionala utvecklingsnämnden i maj 2015, ”*Regionala biblioteksverksamheten får i uppdrag att utforma ett förslag till regional biblioteksplan att gälla från 2016.*”

Sedan januari 2015 är Region Jämtland Härjedalen, via Länskulturen, huvudman för den regionala biblioteksverksamheten. Detta enligt beslut i Regionstyrelsen 2014-06-16. Den regionala biblioteksverksamheten ingår i kultursamverkansmodellen och utgör där ett av de sju utpekade verksamhetsområdena: Regional biblioteksverksamhet, läsfrämjande och litteratur.

Den nya bibliotekslagen (SFS 2013:801), som trädde i kraft 1 januari 2014, har tydliggjort (§ 11) att varje landsting eller motsvarande ska bedriva regional biblioteksverksamhet med syfte att främja samarbete, verksamhetsutveckling och kvalitet när det gäller de folkbibliotek som är verksamma i länet. Lagen har också tydliggjort (§ 17) att kommuner och landsting ska anta biblioteksplaner för sin verksamhet på området.

Den regionala biblioteksplanen ska vara styrande för den regionala verksamheten och för politiska beslut som rör biblioteksverksamhet på regional nivå. Den ska också vara stödjande för kommunala biblioteksplaner och inspirerande för andra aktörer som samverkar med den regionala biblioteksverksamheten, exempelvis den ideella sektorn.

Den regionala biblioteksplanen ska vara möjlig att följa upp, vilket innebär att målen ska kopplas till uppföljningsbara data.

## Processen

Den regionala biblioteksverksamheten har varit ansvarig för processen. Arbetet med att ta fram en regional biblioteksplan för Region Jämtland Härjedalen inleddes vid en temadag med kommunernas bibliotekschefer under våren 2015. Temadagen, som leddes av Kungliga biblioteket, hade fokus på kvalitetsutveckling och biblioteksplaner i vid mening. En arbetsgrupp tillsattes med uppdraget att ta fram ett första diskussionsunderlag med bakgrund, förutsättningar, styrdokument, preliminär nulägesbeskrivning samt ett första förslag till prioriteringar av den

regionala biblioteksverksamheten under perioden 2016-2018. Arbetsgruppen har bestått av den regionala biblioteksutvecklaren samt en representant för de kommunala bibliotekscheferna.

Diskussionsunderlaget har processats vid samtliga kommunbibliotek och har där- efter behandlats i den regionala chefsgruppen som enats om ett förslag till plan. Förslaget till regional biblioteksplan har skickats ut på remiss till länets kommu- ner, till sjukhusbiblioteket och till de tre folkhögskolorna i länet. Planen antogs av Regionala utvecklingsnämnden i januari 2016.

## Styrdokument

### Bibliotekslagen (SFS 2013:801)

De offentligt finansierade biblioteken i landet regleras av Bibliotekslagen som i sin nya version (SFS 2013:801) ytterligare har stärkt bibliotekens demokratiska uppdrag och dess roll för bildning, kultur och kunskap samt främjare av litteraturens ställning.

Lagen säger att biblioteken ska ”verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning”. Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt. Biblioteksverksamhet ska finnas tillgänglig för alla.

Detta att biblioteken ska vara tillgänglig för alla innebär en förstärkning av uppdra- get, dels vad gäller fysisk tillgänglighet och dels vad gäller målgrupper. Alla avser alla som vistas i landet, oavsett svenskt medborgarskap eller folkbokföring. Tillgänglig- het kan skapas på olika sätt utifrån olika förutsättningar – allt från filialer, bokbus- sar, uppsökande verksamhet till digital service och andra tekniska lösningar.

Samtidigt som biblioteken ska finnas till för alla finns det också utpekade grupper med särskild prioritet. Särskild uppmärksamhet ska ägnas personer med funktions- nedsättning, bland annat genom att utifrån deras olika behov och förutsättningar erbjuda litteratur och tekniska hjälpmedel för att kunna ta del av information. Nationella minoriteter och personer med annat modersmål än svenska ska också prioriteras, bland annat genom att erbjuda litteratur på de nationella minoritets- språken, på andra språk än svenska samt på lättläst svenska.

Kompletterande medieförsörjning, som länge varit en prioriterad verksamhet på regional nivå, kan fortfarande vara viktig, men det regionala uppdraget är idag mer strategiskt inriktat.

Bibliotekslagen fastställer att varje landsting eller motsvarande ska bedriva regional biblioteksverksamhet med syfte att främja samarbete, verksamhetsutveckling och kvalitet när det gäller de folkbibliotek som är verksamma i länet. Exakt hur detta skall organiseras och genomföras anges inte i lagen, vilket istället bör anges i en regional biblioteksplan.

## Skollagen (SFS 2010:800)

Skollagen (SFS 2010:800) fastställer att eleverna i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ska ha tillgång till skolbibliotek. Med detta menas en gemensam och ordnad resurs av medier och information som ställs till elevernas och lärarnas förfogande. Skolbiblioteken ska vara en del av skolans pedagogiska verksamhet med uppgift att stödja elevernas lärande. Skolinspektionen har preciserat hur denna bestämmelse ska tolkas.

## Bibliotekens internationella manifest<sup>1</sup>

1949 antogs på UNESCOs initiativ ett folkbiblioteksmanifest i samarbete med IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions). Världens länder gavs ett gemensamt uppdrag att tillhandahålla medborgarna fri tillgång till kunskap och information genom att bygga upp allmänna bibliotek. Sedan dess har IFLA tillsammans med nationella biblioteksföreningar fortsatt att utarbeta manifest för att tydliggöra de principer och värdegrunder bibliotekens verksamhet baseras på.

Ett av de manifest som antagits handlar om folkbiblioteken. Där anges att folkbibliotekets uppdrag är att verka för information, läskunnighet, utbildning och kultur genom att:

- skapa och stimulera läsvanor hos barn redan från tidig ålder
- ge stöd till såväl självstudier som formell utbildning på alla nivåer
- ge förutsättningar för personlig, kreativ utveckling
- stimulera fantasi och kreativitet hos barn och ungdomar
- stärka medvetenheten om kulturarv, konst, vetenskapliga rön och innovationer
- erbjuda tillgång till kulturella uttrycksformer inom alla typer av konstutövning
- verka för en kontakt mellan olika kulturer och stimulera kulturell mångfald
- stödja muntlig berättartradition
- garantera alla medborgares tillgång till all sorts samhällsinformation
- tillhandahålla adekvata informationstjänster för lokala företag, föreningar och intressegrupper
- underlätta utvecklingen av informationskompetens och datorkunskaper
- stödja och delta i läskunnighetsfrämjande aktiviteter och program för alla åldersgrupper, samt vid behov ta initiativ till sådan verksamhet

---

<sup>1</sup> Manifestet är utformat i samarbete med IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions). Det omarbetades senast 1994. Se: Svensk biblioteksforening, *Bibliotekens internationella manifest*.

## De nationella kulturpolitiska målen

De nationella kulturpolitiska målen, som beslutades av riksdagen 2009, styr den statliga kulturpolitiken men kan också vägleda den regionala och kommunala kulturpolitiken. I dess grundportal anges att kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund. Alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet. Kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska prägla samhällets utveckling.

## Kulturplan Jämtland Härjedalen

Kultursamverkansmodellen (SFS 2010:2012) innebär att regional kulturverksamhet ges statsbidrag inom sju utpekade verksamhetsområden efter att respektive region antagit en kulturplan där regionens egna prioriteringar anges. Ett av de sju områdena är: regional biblioteksverksamhet och läs- och litteraturfrämjande verksamhet.

Jämtlands län gick in i kultursamverkansmodellen år 2012 och har antagit sin andra kulturplan i ordningen: *Kulturplan för Region Jämtland Härjedalen 2015-2018*. I planen anges bakgrund och förutsättningar samt beslutade prioriteringar för perioden. Kulturplanen vilar på tre ben; kulturpolitik, konstpolitik samt regionalpolitik. Några av de mål som regionen satt inom dessa tre områden är:

- Ökad tillgång och tillgänglighet till kulturlivet
- Ett inkluderande kulturliv – nationella minoriteter
- Barn och ungas rätt till kultur – fler är aktiva och skapande
- Kultur är hälsa – förebygga och rehabilitera ohälsa genom kultur
- Förbättrade villkor för kulturskapare i länet
- Ökad samverkan mellan kultur och andra politikområden

Under verksamhetsområdet Bibliotek och litteratur finns sju utvecklingsområden angivna. Dessa skall inkluderas i den regionala biblioteksplanen.

- Utveckla lässtimulerande metoder för barn och unga och bredda samarbetet kring det läsfrämjande arbetet
- Genomföra ett språkstimulerande projekt tillsammans med barnhälsovården
- Utveckla biblioteket som mötesplats och kulturarena samt arbeta med bilden av biblioteket för ökad inkludering
- Kompetensutveckla bibliotekspersonal för att nå nya målgrupper och öka kunskapen om barn och ungas medievärldar
- Verka för att utveckla den digitala delaktigheten
- Utveckla bibliotekens gemensamma webbplats för medieförsörjning och information

- Stötta utveckling av litterära mötesplatser och initiativ för att stärka regional litteratur
- Öka kompetens och kunskap om fristadsprogrammet och långsiktigt verka för att regionen tar emot fristadsförfattare

#### Regional utvecklingsstrategi 2014-2030. Jämtland Härjedalen 2030. Innovativt & Attraktivt

Den regionala utvecklingsstrategin utgör den samlade strategin för regionens utveckling under de närmaste 15 åren. Det finns all anledning att koppla en regional biblioteksplan till detta dokument, inte minst för att den regionala utvecklingsstrategin ringar in gemensamma utmaningar och anger möjliga färdvägar för samhällsutvecklingen i stort. Bibliotekens verksamheter kan kopplas till många av regionens prioriterade områden, inte minst vad gäller kunskap och kompetens, vilket tydliggörs bland annat i den sammanfattande visionen:

*”Jämtlands läns kunskap och kompetens är det främsta konkurrensmedlet i en allt mer globaliserad ekonomi. Satsningar som har högsta prioritet är ungdomars övergång till vuxenlivet, en god integration och ett bra utbildningssystem som bidrar till god utbildningsnivå för båda könen samt ett livslångt lärande. Övergångsnivån till högre utbildningar är i nivå med rikets. Allas kompetens, oavsett kön, ålder, funktionsförmåga och ursprung, tas tillvara.”*

En viktig uppgift för den regionala biblioteksplanen blir därför att visa hur biblioteken och dess resurser kan bidra till regionens samlade utvecklingsstrategi. Flera av de prioriterade målen i utvecklingsstrategin har en tydlig koppling till bibliotekens uppdrag och verksamhet, vilket anges nedan:

#### *Kompetens och kunskapsutveckling – prioriterade mål:*

- Fler i högre utbildning
- Livslångt lärande för tillväxt och personlig utveckling

Utbildning och arbete är en viktig orsak till att unga väljer att flytta från länet. För biblioteken är människors livslånga lärande och deras behov av litteratur och information en kärnuppgift. Att bidra till att fler kan studera från sin hemort, att inspirera till läsning och bildning är därmed ett mycket viktigt uppdrag.

#### *Besöksnäring och attraktivitet – prioriterade mål:*

- Fler personer är aktiva och skapande i kulturlivet, särskilt barn och unga.

I samverkan med kommuner och den ideella sektorn stärks den kulturella infrastrukturen. Biblioteken fungerar som lokala kulturhus och har goda möjligheter att bli platser för möten mellan olika kulturverksamheter.



### *Infrastruktur och samhällsservice – prioriterade mål:*

- En god service kan erbjudas alla invånare

I glesbygder är möjligheterna till kommersiell och offentlig service begränsade vilket ställer större krav på samordning av resurser. Bibliotek samordnas allt mer med andra samhällsfunktioner, som exempelvis turistinformation, samhällsinformation, digital service m.m.

### *Social inkludering och ett sunt liv – prioriterade mål:*

- Hälsa på lika villkor
- I Jämtlands län har alla lika förutsättningar oavsett funktionsförmåga

Jämtlands län ska vara inkluderande – det vill säga att samhällets funktioner är lika för alla – oavsett kön, ålder, nationalitet, religion, sexuell läggning, etnicitet, funktionsnedsättning och socioekonomisk situation. Biblioteken ska enligt sitt lagstadgade uppdrag särskilt främja personer med funktionsnedsättning samt personer med annat modersmål än svenska.

### **Digitala Jämtland Härjedalen. Regional digital agenda 2015-2025**

En regional digital agenda för Region Jämtland Härjedalen 2015-2025 har antagits av Regionala utvecklingsnämnden 2015. I planen presenteras hur regionen ska kunna bidra till att förverkliga det nationella IT-politiska målet att "Sverige ska vara bäst i världen på att använda digitaliseringens möjligheter." Den digitala agendan visar också hur digitaliseringen ska bidra till förverkligandet av målen i den regionala utvecklingsstrategin.

Digital kompetens är en av åtta nyckelkompetenser som EU fastställt för det livslånga lärandet. Alla medborgare behöver digital kompetens för att kunna hantera informationssamhällets teknik, både i arbetet och på fritiden. Det innebär bland annat att kunna hantera en dator, läsplatta och mobiltelefon samt kunna använda grundläggande programvaror. Det innebär också kompetens för att kunna hantera Internet och interaktiva medier, att söka och bearbeta information samt att kunna ha ett kritiskt förhållningssätt med kunskap om yttrandefrihet, upphovsrätt och personlig integritet.

Allt fler tjänster, både offentliga och privata, digitaliseras vilket innebär att de som inte känner sig bekväma med den digitala tekniken tenderar att uppleva ett utanförskap. För att kunna utträta ärenden, kommunicera samt ta del av information krävs idag en digital kompetens.

Kommunbiblioteken utgör en mycket viktig digital resurs. Enligt Bibliotekslagen ska folkbiblioteken "verka för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet." Redan idag vänder sig medborgarna till sitt lokala bibliotek med en mängd vardagsnära frågor rörande digital teknik. Det kan handla om nedladdning av e-böcker, hante-

ring av läsplattor och smarta telefoner, användning av databaser och webbtjänster samt informationssökning via Internet. Alla kommunala bibliotek är försedda med lånedatorer som är flitigt använda.

Det förslag om digitala servicecentra i kommunal regi som lades fram av Digitaliseringskommissionen (SOU 2015:28) har bejakats av den regionala biblioteksverksamheten. Genom att fortsätta utveckla biblioteken till digitala servicecentra skulle biblioteken kunna förstärka sin roll i det livslånga lärandet. Genom samverkan med andra lokala och regionala aktörer, exempelvis lärcentra, folkbildning, grundskola, gymnasieskola med flera, skulle ett digitalt servicecentra kunna skapa ytterligare mervärden.

### Regional folkhälsopolicy

En folkhälsopolicy för Jämtlands län togs fram 2010 och gäller fram till 2015. I policyn, ”Vår hälsa – länets möjligheter”, anges fyra huvudsakliga insatsområden: trygga uppväxtvillkor, utbildning och arbete, hälsobefrämjande miljö samt delaktighet och inflytande. Denna folkhälsopolicy har kompletterats med ”Mål för gemensam hälso- och sjukvårdspolitik 2014-2025.” Visionen i detta dokument är Hälsa på lika villkor för hela befolkningen för en hållbar utveckling i Jämtlands län.

2012 beslutade landstingsfullmäktige att ge i uppdrag till Folkhälsocentrum att undersöka om kulturaktiviteter kan förebygga eller behandla fysisk och psykisk ohälsa. Detta bland annat mot bakgrund att psykisk ohälsa är ett stort och växande problem framför allt hos unga kvinnor.

## Regionala förutsättningar och utmaningar

Globalisering, urbanisering, individualisering och digitalisering är några av de processer som präglar utvecklingen under 2010-talet. Oavsett om detta ses som möjligheter eller hot måste biblioteksverksamheten förhålla sig till dessa processer. Demografiska utmaningar präglar hela landet och även vår region. Jämtland Härjedalen har en gles, och i många delar av länet, minskande befolkning där antalet äldre ökar. De utrikes födda är en grupp som är viktig för länet av flera olika anledningar. Befolkningsutvecklingen pekar på vikten av att få fler att välja länet som bostadsort, utomnordisk inflyttning är också viktig ur ett mångkulturellt perspektiv.

### Stora ytor – olika förutsättningar

Jämtland/Härjedalen utgör mer än tio procent av hela Sveriges yta. Knappt 1,5 procent av landets befolkning bor i länets åtta kommuner – totalt 126 765 personer 2014. Nära hälften bor i Östersunds kommun. Länet har landets lägsta befolk-

ningstäthet samtidigt som befolkningen bor ”över hela länet”. De stora ytorna och den utspridda befolkningen ställer krav på fungerande kommunikationer, infrastruktur och service. Gapet mellan de kommuner som minskar sin befolkning och de som behåller eller ökar tenderar att växa.

I glesa strukturer är det nödvändigt att finna innovativa lösningar för att matcha behovet av både utbildnings- och servicelösningar i hela länet.

### Låg utbildningsnivå och höga ohälsotal

Generellt sett har länet en låg utbildningsnivå, 20 procent av befolkningen mellan 25 och 64 år har en eftergymnasial utbildning på tre år eller mer, vilket ska jämföras med rikssnittet som ligger på omkring 25 procent. För männen i länet ligger siffran så lågt som 14 procent.<sup>2</sup> Generellt sett har länet också höga ohälsotal, där kvinnor har högre ohälsa än män. Jämtlands län har landets högsta ohälsotal tillsammans med Norrbotten och Västernorrland.<sup>3</sup> Jämtlands läns folkhälsoarbete ska utgå från att samhället ska vara inkluderande – det vill säga att samhället ska skapas för alla – oavsett kön, ålder, nationalitet, religion, sexuell läggning, etnicitet, funktionsnedsättning.

---

2 Se Regionfakta: [www.regionfakta.com](http://www.regionfakta.com).

3 Sveriges officiella statistik, Ohälsotal 2014. Se: [www.forsakringskassan.se/statistik](http://www.forsakringskassan.se/statistik)

# Nuläge: Biblioteksresurser i regionen<sup>4</sup>

## Folkbibliotek och skolbibliotek

Region Jämtland Härjedalen har ett väl utbyggt nät av kommunala folkbibliotek. 2015 finns totalt 36 biblioteksenheter med huvudbibliotek och filialer, 23 av dessa fungerar också som integrerade skolbibliotek. För att öka bibliotekens tillgänglighet finns även mobila lösningar ute i kommunerna. Östersund och Krokom har bokbuss, Bräcke hyr in bokbusstjänster, Strömsund och Åre har bokbilsverksamhet. I Bräcke och Åre finns bokdepåer placerade i mindre bybibliotek, i Berg finns en mobil låneverksamhet via ”boksäckar” som är kopplade till orter i kommunen.

Särskilda skolbibliotek för grundskolan och gymnasiet finns i varierande omfattning vid enskilda skolor. I fem av länets kommuner är folkbiblioteken samtidigt integrerade skolbibliotek (Berg, Bräcke, Berg, Ragunda och Åre). I Östersund finns en skolbibliotekscentral, kopplad till Östersunds bibliotek, som servar kommunens grundskolor. Länets folkhögskolor – Birka, Bäckedal och Åredalen, har egna bibliotek, det senare fungerar som en filial till Årebiblioteken. Mittuniversitetet har ett bibliotek i Östersund.

Länets folkbibliotek är välbesökta. Sammanlagt gjordes över en miljon biblioteksbesök under 2014 (1 182 000 besök), vilket innebär 9,3 besök per invånare och år. Detta kan jämföras med genomsnittet för riket vilket ligger på 7,2 besök/invånare och år. I samband med dessa besök gjordes omkring 950 000 fysiska utlån, vilket motsvarar 7,5 lån per kommuninvånare och år. När det gäller utlånade e-medier gjordes drygt 25 000 nedladdningar under 2014. Trenden nationellt är att andelen fysiska utlån minskar till förmån för ett ökat användande av e-medier. I länets kommuner varierar lånestatistiken, men det finns tecken på att de fysiska lånen minskar. Utlåning i gruppen barn och unga (0-17 år) är betydligt högre, 17,7 utlån per barn. Genomsnittet för landet är 15,4 lån per barn, vilket innebär att regionen ligger bra till när det gäller barn och ungas lånevanor.

Alla biblioteksbesök leder inte till att medier lånas ut. Det finns många olika anledningar att besöka ett bibliotek – läsa tidningar och tidskrifter, använda lånedator, söka information via databaser, besöka kulturarrangemang, träffa vänner osv. Kanske handlar det helt enkelt om behov av en lugn och trygg plats där det är möjligt att gratis få sitta ned en stund. Bibliotek kan också ge service på andra områden än medier och litteratur. Bibliotekspersonal servar ofta med svar på en mängd frågor som är kopplade både till lokalsamhället och omvärlden. Biblioteken fungerar därmed som offentliga och tillgängliga vardagsrum.

---

<sup>4</sup> Nuläget bygger främst på statistik hämtad Kungliga biblioteket (KB) och gäller för 2014.

Folkbiblioteken fungerar också som lokala kulturhus där en mängd olika kulturarrangemang sker. Sammanlagt arrangerade länets bibliotek 2 356 aktiviteter i egen regi under 2014, majoriteten av dessa var riktade till barn och unga (1 599). Det handlar exempelvis om sagostunder (259), boksamtal (176), bildskapande (224), utställningar (225), med mera.

Tillgången till medier på minoritetsspråk och utländska språk är relativt låg i en nationell jämförelse. Enligt bibliotekslagen ska biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet prioritera personer som talar nationella minoritetsspråk, men 2014 utgörs endast 0,81 procent av titelbeståndet på biblioteken av de språken. I Jämtlands län finns totalt 2 408 titlar på minoritetsspråken, vilket motsvarar ungefär 0,4 procent. När det gäller titlar på utländska språk finns totalt 63 468 titlar i länet sammanlagt, vilket motsvarar drygt 10 procent.

Folkbiblioteken i regionen har sammanlagt 94 tjänster (75 årsverken) till sitt förfogande under 2014. I praktiken handlar det om alltifrån tre anställda i den minst kommunen (Ragunda), till drygt 30 anställda i den största kommunen (Östersund). Möjligheten att ha tjänster med särskilt ansvar för exempelvis barn- och unga, tillgänglighet eller integration är begränsade i de mindre kommunerna, vilket ställer höga krav på flexibilitet och samverkan. Behovet av samordnade lösningar och gemensamma utbildningsinsatser är särskilt viktigt för de mindre biblioteken.

#### Folkbiblioteken – en översikt

Bibliotekstyp	Bräcke	Berg	Härjedalen	Krokom	Ragunda	Strömsund	Åre	Östersund	Summa
Huvudbibl.	3	1	1	1	1	1	1	1	10
Filiabibl.		3	5	5	2	4	5	2	26
Skolbibl.			1						1
-integrerat	3	4	5		2		5	2	21
-central								1	1
Bokbuss	(X)			X				X	2 (3)
Bokbil						X	X		2
Bokdepå/-säck	X	X					X		3

#### Folkhögskolornas bibliotek

Länet har tre folkhögskolor varav två med Region Jämtland Härjedalen som huvudman – Birka och Bäckedal, samt Åredalens folkhögskola som är kopplad till EFS.

Åredalens folkhögskola fungerar som en filial till Åre bibliotek och ingår i deras biblioteksdatasystem. Biblioteket, som är bemannat på 50 % av en utbildad bibliotekarie, har egna lokaler som är tillgängliga för studenterna dygnet runt. Bokprat, utbildning i informationssökning med mera förekommer.

Birka folkhögskolas bibliotek har inga egna lokaler, men en egen mediebudget. Studie- och yrkesvägledaren är ansvarig för verksamheten. Via Östersunds bibliotek köper biblioteket in datasystemet Freelib.

Bäckedals folkhögskolas bibliotek har egna lokaler och en mediebudget. Verksamheten sköts av en lärare som har delar av sin tjänst förlagd till biblioteket. Biblioteksdatasystemet Freelib köps in via Östersunds bibliotek.

## Medicinskt bibliotek

Det medicinska biblioteket finns vid Östersunds sjukhus och har som uppdrag att ge service till den egna personalen samt till studenter inom regionens medicinska utbildningsansvar. Det handlar om läkarstudenter samt studenter vid sjuksköterskeutbildningens termin 4. Biblioteket ger undervisning i evidensbaserad informationssökning till läkarstudenter. Via det s.k. EIRA-samarbetet, där landets landsting och regioner ingår, finns tillgång till internationella forskningsresultat, e-tidskrifter samt övrigt kunskapsstöd.

Biblioteksverksamheten riktad till patienter är nedlagd sedan 2010. Sjukhusbiblioteket är sedan 2015 en del av FOU-enheten vid Region Jämtland Härjedalen. Tidigare ombesörjdes biblioteksverksamheten av Östersunds bibliotek via ett avtal med Östersunds kommun. Eftersom Medicinska biblioteket är relativt nytt i denna form pågår ett uppbyggnadsarbete. Biblioteket ser behov av ytterligare samarbeten, inte minst med Mittuniversitetets bibliotek.

## Universitetsbibliotek

Mittuniversitetets bibliotek i Östersund har stora lokaler mitt på campusområdet och fungerar som en egen enhet under Mittuniversitetet i samverkan med motsvarande bibliotek i Sundsvall och Härnösand. De tre biblioteken delar en databas ”Primo”, och har en gemensam webbportal under miun.se. Verksamheten är öppen och bemannad måndag till lördag. Dessutom finns ett lärande- och resurscentrum som är tillgängligt dygnet runt. Bibliotekspersonalen utbildar studenterna i informationssökning, databasanvändning m.m. Det finns också en chattservice och tjänsten ”Boka en bibliotekarie”. Biblioteket ger stöd och service till Folkhälsomyndighetens och Tillväxtverkets biblioteksfunktioner. Däremot finns för närvarande inget samarbete med Sjukhusbiblioteket, men en viss samverkan med Östersunds bibliotek.

## Övriga bibliotek

Biblioteksresurser finns också på andra kulturinstitutioner samt hos myndigheter och arbetsplatser i regionen. Vissa av dessa resurser är också tillgängliga för allmänheten eller för särskilda målgrupper.

Vid Riksarkivet Landsarkivet Östersund finns ett referensbibliotek för Landsarkivets besökare och personal. Motsvarande referensbibliotek finns på Jamtli samt på Föreningsarkivet i Jämtlands län. Jamtlis bibliotek köper tjänster från Östersunds bibliotek när det gäller biblioteksdatasystemet BOOK-IT och bibliografisk service. Landsarkivets boksamling består av böcker, tidskrifter, broschyrer/småskrifter och kartor – allt inom ämnesområden som historia, genealogi och topografi. Bokbeståndet består av ca 16 000 poster. En gemensam bibliotekskatalog (Micromarc) delas med alla bibliotek inom Riksarkivet. Ett visst samarbete med Östersunds bibliotek sker genom lån och inskanning av litteratur samt utbyte av information om kulturarrangemang, utställningar osv.

Vid Gaaltije, det sydsamiska kulturcentret i Östersund, finns ett referensbibliotek som omfattar samiskt språk och kulturhistoria. Biblioteket är tillgängligt för intresserade efter överenskommelse med personalen.

Vid Folkhälsomyndigheten finns ett bibliotek som är avsett för medarbetarna. Där finns även tillgång till referensdatabaser samt e-tidskrifter inom egna ämnesområden. Biblioteket deltar i fjärrlåneverksamhet, men tar i övrigt inte emot externa besök. Genom ett avtal med Mittuniversitetets bibliotek görs artikelbeställningar. Ytterligare samverkan med Mittuniversitetets bibliotek samt med Sjukhusbiblioteket skulle vara relevant och intressant för Folkhälsomyndigheten.

## Regional biblioteksverksamhet

Den regionala biblioteksverksamheten har som uppdrag att vara en resurs för länets kommunbibliotek och skapa utveckling inom den samlade biblioteksverksamheten i regionen. Verksamheten servar bibliotekspersonalen med relevant information, rådgivning och stöd samt kompetens- och metodutveckling. Läsfrämjande projekt och insatser bedrivs, inte minst gentemot prioriterade målgrupper, vilket inkluderar barn och unga, äldre, nationella minoriteter samt utlandsfödda och personer med funktionshinder. Sedan 2015 innefattar uppdraget även uppgiften att främja det litterära området.

Den regionala biblioteksverksamheten genomgick en förändringsprocess under åren 2012-2014. Processen ledde till ett nytt huvudmannaskap från januari 2015, då Region Jämtland Härjedalen organiserar verksamheten inom Länskulturen, där även regional film, konst, hemslöjd, design, scenkonst och allmänskultur har sin hemvist. Tidigare organiserades den regionala verksamheten via Östersunds bibliotek. Tanken på en omorganisation väcktes ursprungligen via en skrivelse från

biblioteksansvariga för sju av länets åtta kommunbibliotek. En utredning visade på behov av att ge verksamheten en tydligare regional profil, gärna med en ökad samverkan med övriga regionala kulturinstitutioner. Vissa tjänster rörande gemensam webb och kompletterande medieförsörjning köps (2015) fortfarande in via avtal med Östersunds bibliotek. Den regionala biblioteksverksamheten samverkar med de övriga kulturverksamheter som ingår i Läns kulturen – film, konst, hemslojd, design och scenkonst, men också med den regionala arkiv- och museiverksamheten.

## Bibliotekssamverkan

På vilka sätt samverkar biblioteken i vårt län? Genom den regionala biblioteksverksamheten sker regelbundna träffar med folkbibliotekens personal med syftet att öka samverkan och skapa kvalitet och utveckling tillsammans. På ett antal områden har länets kommuner skapat gemensamma lösningar. Vissa samarbeten gäller hela länet och andra omfattar vissa kommuner. Personal vid övriga bibliotek – exempelvis folkhögskolor, arkiv- och museum, arbetsplatser osv – ingår inte i någon högre utsträckning i de aktuella samverkansformerna. Här finns med andra ord möjligheter att bredda samarbetet.

Den regionala biblioteksverksamheten har genererat ett antal samarbetsprojekt som bidragit till samordning av ett antal biblioteksfunktioner. Under åren 2009-2011 genomfördes exempelvis projektet ”Ökad kommunsamverkan”, vilket ledde till att den gemensamma webbplatsen *bibliotekmitt.se* kunde lanseras 2011. Här synliggörs mediebestånd och aktiviteter för respektive bibliotek samt läsfrämjande tips och service som är gemensamma för hela länet. Den regionala biblioteksverksamheten har avtalat med Östersunds bibliotek om drift, administration och utveckling av den gemensamma webben. På liknande sätt samverkar länets kommuner om kompletterande medieförsörjning via ett avtal mellan den regionala biblioteksverksamheten och Östersunds bibliotek. Det handlar om böcker på andra språk än svenska, e-boksavtal, bibliografisk service, lokala talboksinsläsningar, lokal litteratur osv. En gemensam fjärrlånepolicy har antagits.

Flera av länets kommuner samverkar i ett gemensamt biblioteksdatasystem, BOOK-IT, vilket innebär gemensam systemadministration, utbildning, användarstöd, dator drift och telefonsupport. Krokoms, Strömsunds och Bergs kommuner samt Jämtlands gymnasium köper dessa tjänster av Östersunds bibliotek. På liknande sätt samverkar Bräcke och Ragunda kommun i ett delat biblioteksdatasystem. Det finns också ett samarbete mellan Östersunds kommun och Krokoms, Strömsunds och Bergs kommuner vad gäller bibliografisk service och BURK-sök via ett avtal med BTJ.

Flera av länets gymnasieskolor samt två av folkhögskolorna köper in biblioteksdatasystemet Freelib via Östersunds bibliotek.

Bräcke bibliotek köper bokbusstjänster av Östersunds bibliotek, vilket möjliggör att bokbussen gör fem stopp på hållplatser i Bräcke kommun.



Interregional samverkan sker bland annat via årliga gemensamma konferenser med personal från biblioteken i Jämtlands och Västernorrlands län. På nationell nivå samverkar den regionala biblioteksverksamheten med Kungliga biblioteket, bland annat via dess strategigrupp för kvalitetsfrågor. Samverkan med övriga regionbibliotek i landet sker via föreningen Sveriges Länsbibliotekarier.

## Sammanfattning av nuläge och förändringsprocesser

Nationell biblioteksstatistik har under ett antal år visat på vikande besöksiffror och minskade fysiska utlån, vilket delvis kompenseras av ett ökande intresse för e-medier. Samtidigt ökar bibliotekens allmänkulturella verksamhet och det arrangeras en mängd olika aktiviteter, inte minst för barn och unga. För länets folkbibliotek ser besöksstatistiken relativt positiv ut.

Att fungera som ett modernt och tillgängligt bibliotek i ett glesbygdslän ställer höga krav på anpassning, samordning och nya lösningar. Kommuner med ansträngd ekonomi har kanske inte samma ekonomiska resurser att tillgå för utveckla sina bibliotek, men har samtidigt goda möjligheter att skapa mötesplatser och engagemang. Många skolor har inte lyckats prioritera tillräckliga resurser för att kunna ge sina elever en bra biblioteksservice. Det ökande flyktningmottagandet ställer höga krav på biblioteken att kunna tillhandahålla medier på andra språk än svenska.

En trend är att nationella biblioteksstödfunktioner har dragits tillbaka och förändrat sin roll. Inte minst gäller detta möjligheten att få hjälp och stöd när det gäller medier på andra språk. Större krav ställs därmed krav på de enskilda folkbiblioteken, samtidigt som dessa inte självklart ges förstärkta resurser. Den regionala biblioteksverksamheten i Sverige är inne i en period av förändring och utveckling. Inriktningen mot kompletterande medieförsörjning har tonats ned till förmån för ett tydligare process- och utvecklingsarbete. Den förändrade organisation som länets regionala biblioteksverksamhet genomgick under 2014/2015 är ett uttryck för denna generella utveckling.

Medieutvecklingen påverkar bibliotekens demokratiska uppdrag. Över en miljon människor använder inte internet eller digitala tjänster. Här finns ett digitalt utanförskap som inte minst drabbar den äldre befolkningen. Läsförståelsen minskar bland unga, kunskapsklyftorna i samhället växer och det livslånga lärande som eftersträvas är långt ifrån en verklighet. Samtidigt finns stigande krav på befolkningen att de ska söka, välja och hantera information och kunskap i olika former, att ha förmåga till analys och kritiskt tänkande, att hantera integritet på nätet osv. Här finns stora utmaningar, men även rika möjligheter för länets folkbibliotek att göra stora och viktiga insatser.

# Den regionala biblioteks- verksamheten 2016-2018

## Grundläggande syfte och mål

Grundläggande inriktning för all regional biblioteksverksamhet är, enligt bibliotekslagen, att främja samarbete, verksamhetsutveckling och kvalitet för de folkbibliotek som är verksamma i länet. Detta genomför Region Jämtland Härjedalen genom att samordna möten, träffar, fortbildningstillfällen och projekt för kommunbibliotekens personal. Ibland sker det tillsammans med grupper som är viktiga samarbetspartners för folkbiblioteken: förskole – och skolpersonal samt aktörer inom folkbildning och föreningsliv.

Den regionala biblioteksverksamheten bidrar på olika sätt till att skapa samverkan mellan kommunbiblioteken, allt i syfte att skapa bästa möjliga kvalitet och så god tillgänglighet som möjlighet. Verksamhetsutveckling bygger på omvärldsbevakning och syftar till en gemensam lärprocess där kommunerna lär av varandra och lyfter varandra.

Den regionala biblioteksverksamheten söker efter samförståndslösningar och stimulerar till biblioteksutveckling genom olika stödåtgärder och initiativ.

Den regionala biblioteksverksamheten strävar efter att vara verksam och synlig i länets alla delar. Information sprids via nyhetsbrev, webbplatser samt sociala media.

Den regionala biblioteksverksamheten sprider information om biblioteken i lokala och regionala media i syfte att skapa synlighet och stärka bibliotekens roll i samhället.

Gemensamma satsningar görs ibland i samverkan med annan regional kulturverksamhet, ofta i syfte att nå prioriterade grupper: barn och unga, seniorer, personer med funktionshinder samt personer med annat modersmål än svenska.

Tvärsektoriell samverkan med övrig regional verksamhet sker där bibliotekens uppdrag sammanfaller med andra verksamheter, till exempel inom integration, hälsa, kompetensutveckling, turism, digital samordning osv. Samverkan med andra regionala kulturverksamheter sker fortlöpande, dels via särskilda projekt, dels via ett långsiktigt samarbete i Regionalt kulturforum, där regionens alla kulturverksamheter samordnar aktiviteter och program riktade till olika målgrupper.

Den regionala verksamheten ska vara stödjande och bidra till samverkan och synlighet.

## Verksamhetsidé/vision för 2016-2018

*Välkommen till biblioteken – på väg mot en biblioteksverksamhet för ALLA!*

Ledord är: statushöjning, stärkt yrkesroll, lyhördhet, nyskapande och framtidstro.

Framgångsfaktorer är öppenhet och ökad samverkan med andra aktörer, vilket kan skapa en vidgad roll för biblioteken. En välkomnande och öppen verksamhet innebär att biblioteken möter sina besökare på deras villkor och på olika arenor i samhället.

### Prioriterade mål 2016-2018:

- Bibliotek för demokrati och delaktighet
- Bättre möjligheter till läsande, skrivande och berättande
- Bibliotekssamverkan för en likvärdig service i hela länet
- Biblioteken för ökad folkhälsa

#### *Genomgång och beskrivning av respektive mål*

##### Bibliotek för demokrati och delaktighet

Målet är att kommunbiblioteken ska få bättre möjligheter att vara en kraft för demokrati, delaktighet och mångfald. Det handlar om att ge prioriterade grupper bättre tillgång till bibliotekens medier och övriga tjänster och verksamheter. Det handlar bland annat om skapa olika former av verksamhet där biblioteket möter sina besökare på nya platser; via föreningslivet, i hemmiljö, på arbetsplatser osv.

Detta genomförs genom att:

- Genomföra utbildningsinsatser för bibliotekspersonal i dess roll för flyktingar, nyanlända samt nya medborgare med annat modersmål än svenska.
- Bidra till samverkan mellan kommunbiblioteken och kommunernas SFI-undervisning, samt mellan kommunbiblioteken och frivilligorganisationer och folkbildning med verksamhet som riktar sig till flyktingar, nyanlända och medborgare med annat modersmål än svenska.
- Bidra till att kommunbiblioteken får bättre möjlighet att erbjuda medier på andra språk än svenska.
- Skapa språkpaket som riktar sig till samisktalande barnfamiljer.
- Stödja kommunbibliotek som vill skapa sagostunder på andra språk än svenska.
- Skapa projekt som ökar den digitala delaktigheten bland äldre.

- Genomföra utbildningsinsatser i medie- och informationskunnighet (MIK) för bibliotekspersonal.
- Genomföra utbildningsinsatser för bibliotekspersonal i syfte att stärka dess service gentemot personer med funktionshinder.
- Genomföra årliga temadagar som ger ökad kompetens om normkritiska perspektiv inom biblioteksverksamhet.

### Bättre möjligheter till läsande, skrivande och berättande

Målet handlar om att utveckla och stärka intresset för läsning och för skrivande och berättande bland olika målgrupper, inte minst bland länets barn och unga samt barnfamiljer. Det handlar också om att utveckla och stärka det litterära området genom insatser för blivande och etablerade författare i länet. Målet ska också bidra till att stärka sydsamisk språkutveckling.

Detta genomförs genom att:

- Initiera och samordna ett regionalt läsfrämjande projekt som samordnar insatser som görs i kommuner och inom folkbildningen. Målgrupper är barn och barnfamiljer.
- Bidra till att genomföra en regional skrivartävling för barn och unga.
- Starta ett pilotprojekt med Bokstart i samtliga kommuner i syfte att utveckla nya läsfrämjande metoder.
- Stärka och utveckla samarbete med barnhälsovården i syfte att arbeta med språkutveckling.
- Bidra till att skapa särskilda språkpaket som riktar sig till samisktalande barnfamiljer.
- Stödja kommunbibliotek som vill skapa sagostunder på andra språk än svenska.
- Inleda samverkan med Gaaltije i syfte att skapa bättre möjligheter att ta del av det sydsamiska språket.
- Genomföra en kartläggning av länets litterära resurser och infrastruktur.
- Erbjuder nätverk, stöd och fortbildning för länets författare via ett regionalt författarnätverk.
- Undersöka och utreda möjligheterna att skapa en egen litteraturfestival i länet.

### Bibliotekssamverkan för att nå likvärdig service i hela länet

Länets kommuner har olika förutsättningar och möjligheter att uppnå intentionerna i bibliotekslagen. Genom att fördela ansvarsområden och skapa gemensamma tekniska lösningar kan medieförsörjningen bli mer kostnadseffektiv.

Detta genomförs genom att:

- Samordna en process som skapar nya kommunöverskridande lösningar för mediasamverkan och kompletterande medieförsörjning.
- Undersöka möjligheterna och utreda förutsättningarna för ett gemensamt bibliotekssystem i länet.
- Verka för att ”meröppet”<sup>5</sup> införs och testas på några av länets biblioteksenheter och att verksamheten utvärderas.
- Genomföra utbildningsinsatser i medie- och informationskunnighet (MIK) för bibliotekspersonal.
- Verka för att biblioteken fortsätter att samordna sin service med andra samhällsfunktioner och att dessa verksamheter utvärderas. Det kan handla om att bibliotek kombineras med turistverksamhet, kommersiell service, digitalt servicecenter eller medborgarkontor av olika slag. Redan existerande samverkansformer kan fungera som goda exempel.

#### Biblioteken för ökad folkhälsa

Utveckla verksamheter som undersöker litteraturens förmåga att skapa återhämtning, läkning, lust och inspiration i samverkan med andra folkhälsoaktörer. Biblioteken kan bidra till människors hälsa och välbefinnande genom att vara en kunskapsbank, en inspirationskälla och en kreativ mötesplats.

Detta genomförs genom att:

- Samverka med andra folkhälsoaktörer i satsningar som undersöker litteraturens förmåga till lust och läkande. Undersöka möjligheterna att utveckla biblioterapi som metod för rehabilitering.
- Samverka med folkbildningen för att höja den digitala kompetensen hos den äldre befolkningen.
- Skapa projekt som samordnar informationsteknologi med kulturformer som slöjd och film.

## Uppföljning och fortsatt kvalitetsarbete

Den regionala biblioteksplanen ska kompletteras med en årlig verksamhetsplan där aktiviteter och verksamheter kan beskrivas och planeras mer i detalj.

För att följa upp biblioteksplanen och årliga verksamhetsplaner kommer olika former av utvärderingar att genomföras. En kvantitativ uppföljning kartlägger antalet

---

<sup>5</sup> Meröppet innebär att bibliotek kan vara tillgängligt för besökare även när det är obemannat.

aktiviteter, besök, handlednings- och utbildningstillfällen samt samordningsmöten. Kvalitativ uppföljning kommer att ske dels via en årlig brukarenkät som riktas dels till länets kommunbibliotek, dels till länets författare, via nätverket Författare i Jämtland Härjedalen. Dessutom kommer mål och insatser att bedömas utifrån kvalitativa bedömningar som beskriver och analyserar i vilken grad målen har genomförts. Dessa utvärderingar, kvantitativa och kvalitativa, kommer också att ligga till grund för den rapportering som årligen sker till Kulturrådet.



